

Redaktionelt forord

- Helte og skurke

Mennesket har altid forstået og fortolket både sig selv og sin omverden igennem normative distinktioner og begrebspar: Godt - ondt, helligt - profant, venner - fjender, helte - skurke. Siden hullemennesker for første gang samlede sig om bålet og begyndte at fortælle hinanden historier, har beretninger om guder og dæmoner, modige krigere og kujonagtige forrædere, (super)helte og (super)skurke således været en væsentlig og integreret del af den menneskelige kultur.

Herkules' strabadser i den græske mytologi; fortællingerne om Ridderne af det runde bord; historierne om Robin Hood og Sherif-fen af Nottingham, om Sherlock Homes og Moriarty, om James Bonds opgør med Blofeld, om Batmans evige kamp mod Jokeren er alle eksempler på, hvordan mennesker og samfund konkretiserer og inkarnerer deres forståelse af godt og ondt, rigtigt og forkert, i skikkelse af konkrete personer.

Behovet for helte- og skurkeskikkelser synes således at være en social konstant, et socialt grundvilkår der går på tværs af kulturelle og historiske skel. Selv i nutidens ironiske, postmoderne, sekulære, vestlige samfund melder dette behov sig, hvilket helt konkret (og kontant) kan aflæses af den succes, som de seneste års mange superheltefilm har opnået.

Sangskriverne Jim Steinman and Dean Pitchford synes således på mange måder at have ramt hovedet på sømmet, da de skrev teksten til Bonnie Tylers hit fra 1984 "Holding out for a Hero":

Where have all the good men gone // And where are all the gods? //
Where's the street-wise Hercules // To fight the rising odds? // Isn't
there a white knight upon a fiery steed? // Late at night I toss and I
turn // and I dream of what I need

I need a hero // I'm holding out for a hero 'til the end of the night

// He's gotta be strong // And he's gotta be fast // And he's gotta be fresh from the fight // I need a hero // I'm holding out for a hero 'til the morning light // He's gotta be sure // And it's gotta be soon // And he's gotta be larger than life.

SLAGMARK nr. 65: Helte og skurke undersøger, hvordan og på hvilke måder helte- og skurke-skikkelser er med til at forme og afspejle menneskets selvforståelse. Temasektionen præsenterer således både overordnede analyser af, hvilke sociale funktioner helte- og skurkeskikkelser typisk udfylder, fortolkninger af konkrete, historiske, litterære og filosofiske fremstillinger af helte og skurke samt case-studier af den nutidige politiske brug af skurkeskikkelser i den offentlige debat.

Temasektionen indledes med to oversatte artikler af den afdøde amerikanske sociolog **Orrin Klapp**, en ofte oversat skikkelse inden for forskningen i helte- og skurkebegrebernes betydning og rolle. For de der ikke kender Klapp og hans teorier har **Carsten Fogh Nielsen** skrevet en kort introduktion, der præsenterer Klapps grundtanker og diskuterer hans betydning for studiet af helte og skurke.

Begge de to oversatte artikler beskæftiger sig med spørgsmålet om, hvorledes helte- og skurkeskikkelser skabes og etableres, men angriber dette spørgsmål fra lidt forskellige vinkler.

Den første artikel "Om skabelsen af folkehelte" fra 1948 fokuserer på helten og præsenterer en sociologiske analyse af, hvordan og på hvilke måder helteskikkelser opstår. Mere præcist identificerer Klapp seks faktorer, som typisk indgår i den sociale proces, hvorigennem en person udnævnes til og begynder at blive opfattet som helt: 1) bestemte typer af situationer som ofte foranlediger at helteskikkelser opstår; 2) forskellige sociale roller, som en helt typisk indtager; 3) den bestemte farvning eller toning, som konkrete individer kan bibringe en given helterolle; 4) de personlige karaktertræk, som en helt gerne skal være i besiddelse af (eller som de i det mindste i offentligheden skal fremstå som værende i besiddelse af); 5) publicitet og offentlig fremtræden; og endelig 6) en koordineret indsats for at organisere og kontrollere den offentlige respons på heltens aktiviteter. Efter at have angivet de betingelser der virker fremmede for skabelsen af en helteskikkelse, afslutter Klapp artiklen med kort at diskutere det modsatte spørgsmål: Hvordan øde-

lægger man en helt? Klapp peger på forskellige mulige strategier, som alle har en ting til fælles: De involverer, at helten omfortolkes til enten at være en skurk eller en nar.

Den anden artikel, ”Noter til studiet af skurkeskabelse som en social proces” fra 1959 fortsætter og videreudvikler Klapps overvejelser omkring skurke. Artiklen har to formål. For det første at formulere en begrebslig definition af skurkeskabelse, som gør det klart, at og hvorfor denne proces adskiller sig fra andre lignende sociale fænomener som f.eks. bagvaskelse og brugen af syndebukke. For det andet søger Klapp at give en redegørelse for de forskellige faser, som typisk kendetegner den proces, hvorigennem en skurkeskikkelse skabes og etableres. Klapp identificerer fire trin i denne proces: 1) at der opstår en samfundsmæssig krise eller et socialt problem; 2) at en person eller gruppe gøres ansvarlig for denne krites opståen og derved udpeges som skurk; 3) at der kollektivt organiseres og udføres handlinger rettet mod skurken; og endelig 4) at der skabes en symbolsk og dramatisk afslutning på skurkens virke i form af en (enten ritualiseret og rent symbolsk eller konkret og reel) afstraffelse. Artiklen afsluttes med en diskussion af, hvorvidt behovet for skurkeskikkelser er et uomgængeligt socialt grundvilkår, og hvis ja, hvordan dette behov så kan opfyldes på den mest forsvarlige måde.

Efter disse to oversatte artikler fortsætter temasektionen med fire bidrag af yngre danske forskere, der fra forskellige vinkler diskuterer og analyserer hvordan helte og skurkeskikkelser opfattes og anvendes inden for bl.a. litteratur, filosofi og politik.

I artiklen ”Ludvig Holbergs opgør med Antikkens helteideal” introducerer **Kristoffer Schmidt** til Holbergs i samtiden meget populære værk *Adskillige store Heltes og berømmelige Mænds, sær Orientaliske og Indianske sammenlignede Historier og Bedrifter efter Plutarchi Maade*, almindeligvis bare kaldet for *Heltehistorier*. Schmidt diskuterer Holbergs formål med bogen, fortæller om dens umiddelbare virkningshistorie, analyserer udvalgte dele af værket og viser herigennem, at Holbergs opfattelse af, hvad det vil sige at være en helt (og omvendt; hvad det vil sige at være en skurk), er væsentlig mere komplekst, end de fleste fortolkere hidtil har antaget. Holberg opererer, med Schmidts ord, snarere med ”en pamflet af forskellige helteideal end én klart afgrænset helteskikkelse.” Dette har stor betydning

for forståelsen af bogen, og er ifølge Schmidt en af de væsentligste forklaringer på de mange modstridende fortolkninger, som dette værk er blevet underkastet.

Stine Zink Kaasgaard forsøger i artiklen ”Når skurke digter helte hos Kierkegaard” at indkredse Kierkegaards forståelse og brug af helte-begrebet. Kaasgaard går til dette spørgsmål via en sammenligning og diskussion af to vigtige begreber i Kierkegaards forfatterskab: ’Den tragiske helt’ og ’troens ridder’. Kaasgaard foreslår, at digteren for Kierkegaard spiller en væsentlig, men i ofte overset, rolle for forståelsen af begge disse skikkelser. Det er nemlig digteren, der præsenterer, fremstiller, såvel den tragiske helt som troens ridder for læseren. Digteren er for Kierkegaard den, der kan mediere imellem det almene (helten, hvis handlinger kan begrundes med henvisning til almene normer) og den religiøse undtagelse (troens ridder, hvis handlinger unddrager sig almen begrundelse). Som sådan er digteren både helt og skurk, og samtidig ingen af delene. Som ophav til den litterære tekst udfører han en væsentlig og vigtig almen opgave, men han nægter samtidig at identificere sig med denne opgave, med teksten. Måske dette er en af grundene til Kierkegaards brug af pseudonymer?

Anders Dræby Sørensen leverer i artiklen ”Den umenneskeligt menneskelige ondskab” en Foucault-inspireret analyse af, hvorledes seriemorderen blev en af nutidens mest prægnante og populære skurkeskikkelser. Sørensen argumenterer for, at seriemorderskikkelsen er en relativt ny begrebslig opfindelse, der har sit idéhistoriske udspring i mediedækningen af Jack the Rippers forbrydelser i slutningen af 1800-tallet. I artiklen sporer Sørensen dernæst, hvorledes forestillingen om seriemorderen som en distinkt og særlig farlig type kriminel gradvist opstår og etableres og påpeger, at denne begrebslige udvikling i høj grad er sammenfaldende med etableringen og udviklingen af det amerikanske forbundspoliti (FBI). Artiklen afsluttes med en række overvejelser over, hvad nutidens fascination af seriemorderskikkelsen fortæller os om det moderne menneske.

Med udgangspunkt i Etienne Balibars og Pierre-André Taguieffs analyser af neoracismen giver **Andreas Beck Holm** i ”Er der en vej ud af islamofobien? Om neoracismen og om en postkommunitaristisk antiracisme” en kritisk fremstilling af de seneste års offentlige debat om islam. Mere specifikt argumenterer Holm for,

at denne debat er en videreførelse og videreudvikling af en klassisk racisme-diskurs, og at der derfor er en begrebslig og historisk kontinuitet mellem racisme og islamofobi. På denne baggrund diskuterer Holm, hvorledes man fra antiracistisk hold imødegår og formulerer en respons på racismen. Holm kritiserer her Taguieff og Balibar for i for høj grad at forlade sig på en klassisk republikansk forestilling om at et politisk fælleskab struktureret omkring universelle værdier er det bedste modsvar på neoracismens fremvækst. Dette svar er ikke nødvendigvis forkert, men det er, hævder Holm, utilstrækkeligt. Hvad der er behov for, er snarere en fokusering på mere konkrete former for fællesskaber, hvad Holm kalder for praksisfællesskaber, der på et mere lokalt og direkte plan kan imødegå og underminere den neoracistiske diskurs.

Uden for tema præsenterer SLAGMARK denne gang et Intermezzo om den italienske filosof og idéhistoriker Giorgio Agamben. I artiklen ”Sikkerhed, sprog og ret” diskuterer **Rasmus Ugilt** Agambens forhold til den (kontroversielle) tyske jurist og retsfilosof Carl Schmitt. Med udgangspunkt i en sammenligning af Schmitts og Agambens forståelse af begreberne ’suveræn’ og ’suverenitet’ præsenterer Ugilt en analyse af Agambens sprogopfattelse og viser hvorledes denne opfattelse influerer og strukturerer hans syn på magt og ret. Ifølge Ugilt er det netop i forståelsen af sprogets natur og rolle, at Agamben mest radikalt adskiller sig fra Schmitt, og i artiklen argumenteres der for, at det netop er deres forskellige syn på sproget, der gør, at Agambens og Schmitts analyser, på trods af en række lighedstræk, ender vidt forskellige steder.

Nicolai von Eggers præsenterer i ”...ikke Gud, men hans engle...” – om metode i Giorgio Agambens *The kingdom and the glory*” en analyse af Agambens idéhistoriske metode. Med udgangspunkt i en kritisk sammenligning af Foucault og Agamben forsøger von Eggers at identificere de teoretiske og metodiske grundprincipper, der strukturerer Agambens omgang med (idé)historiske kilder og tekster. von Eggers konkluderer, at Agamben måske ikke har ’en metode’, men derimod snarere ”en række teknikker”, som han bruger til at sammenstille og diskutere meget forskelligartede tekster og begivenheder, som ellers ikke synes at udvise nogen større sammenhæng. På trods af dette, så mener von Eggers dog, at Agambens mange og mangeartede idehistoriske tekster deler et

fælles fokus, nemlig at afdække ”de uartikulerede men stadigt fungerende grundforestillinger” som vores nutidige politiske begreber altid bærer med sig.

SLAGMARK afsluttes som vanligt med en fyldig anmeldersection, hvor nyere udgivelser med filosofisk og idéhistorisk relevans gives en kritisk omtale.

God læselyst.

På vegne af redaktionen
Carsten Fogh Nielsen
og Carla Birgitte Nielsen